

VALSTYBĖS REGISTRUOSE IR VALSTYBĖS INFORMACINĖSE SISTEMOSE TVARKOMŲ ASMENS DUOMENŲ APIMTIES PATIKRINIMŲ REZULTATŲ APIBENDRINIMAS

2020 m.

Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija (toliau – VDAI), vadovaudamasi VDAI direktoriaus 2020-01-24 įsakymu Nr. 3R-65(1.41.) patvirtintu VDAI 2020 metų prevencinių patikrinimų planu Nr. 3R-65(1.41.), atliko valstybės registruose ar valstybės informacinėse sistemose tvarkomų asmens duomenų apimties patikrinimus dėl 10 valstybės registru ar valstybės informacinių sistemų kurių asmens duomenų valdytojos yra skirtingos Lietuvos Respublikos ministerijos.

Tikrinimai buvo atlikti pagal VDAI direktoriaus 2020-02-21 įsakymu Nr. 1T-21(1.12.) patvirtintus Valstybės registruose ir valstybės informacinėse sistemose tvarkomų asmens duomenų apimties patikrinimo kontrolinius klausimynus bei atlikus faktinius asmens duomenų tvarkymo teisėtumo patikrinimus vietoje.

Susiję teisės aktai

Asmens duomenų tvarkymą reglamentuoja 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) (toliau – BDAR) ir Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas (toliau – ADTAĮ). Pagal BDAR 5 straipsnio 1 dalį asmens duomenys turi būti tvarkomi laikantis su asmens duomenų tvarkymu susijusių teisėtumo, sąžiningumo ir skaidrumo, tikslo apribojimo, duomenų kiekio mažinimo, tikslumo, saugojimo trukmės apribojimo, vientisumo ir konfidencialumo principų.

Pagal **duomenų kiekio mažinimo principą**, įtvirtintą BDAR 5 straipsnio 1 dalies c punkte, asmens duomenys turi būti adekvatūs, tinkami ir tik tokie, kurių reikia siekiant tikslo, dėl kurių jie tvarkomi. Pažymėtina, kad šis principas yra glaudžiai susijęs su duomenų tvarkymo tikslo apribojimo principu, kuris reiškia, kad asmens duomenys turi būti renkami nustatytais, aiškiai apibrėžtais bei teisėtais tikslais ir toliau netvarkomi su tais tikslais nesuderinamu būdu (BDAR 5 straipsnio 1 dalies b punktas). Įgyvendinant duomenų kiekio mažinimo principą, reikia užtikrinti tinkamą duomenų tvarkymo tikslų ir duomenų apimties santykį. Tvarkomų duomenų kiekį turi apibrėžti iš anksto duomenų valdytojo įvardytas duomenų tvarkymo tikslas. BDAR preambulės 39 punkte pažymima, kad duomenys turi būti tinkami, susiję su tikslais, kuriais jie tvarkomi ir riboti pagal tai, kiek jų yra būtina turėti atsižvelgiant į tikslus, kuriais jie tvarkomi.

Pažymėtina, kad vertinant tvarkomų asmens duomenų apimtį, neatsiejama tokio vertinimo dalis yra ir įvertinimas, ar asmens duomenys saugomi ne ilgiau, nei reikalinga tikslams, dėl kurių jie surinkti, pasiekti. BDAR 5 straipsnio 1 dalies e punkte įtvirtintas **saugojimo trukmės apribojimo principas**, pagal kurį asmens duomenys turi būti laikomi tokia forma, kad duomenų subjektų tapatybę būtų galima nustatyti ne ilgiau, nei tai yra būtina tais tikslais, kuriais asmens duomenys yra tvarkomi. Duomenis galima saugoti ilgiau, jeigu asmens duomenys bus tvarkomi tik archyvavimo tikslais dėl viešojo intereso, siekiant mokslinių ar istorinių tyrimų ar statistikos tikslų, pritaikius tinkamas technines ir organizacines priemones, kurių reikalaujama šiuo reglamentu siekiant apsaugoti duomenų subjekto teises ir laisves. Duomenų saugojimo trukmės apribojimo principas kelia reikalavimą duomenų tvarkymo tikslą susieti su duomenų saugojimo laiku. Duomenų tvarkymas laiko požiūriu turi būti grindžiamas būtinybe tvarkyti tuos duomenis. Jeigu duomenų valdytojui

nebėra aktuali duomenų subjekto tapatybė, duomenys turėtų būti ištrinami arba nuasmeninami. Pagal BDAR preambulės 39 punktą asmens duomenų saugojimo laikotarpis turi būti minimalus, o duomenų valdytojas, siekdamas užtikrinti, kad asmens duomenys nebūtų laikomi ilgiau nei būtina, turi nustatyti duomenų ištrynimo arba periodinės peržiūros terminus.

Asmens duomenų teikimas yra viena iš asmens duomenų tvarkymo operacijų, todėl asmens duomenys gali būti teikiami taip pat tik laikantis su asmens duomenų tvarkymu susijusių principų, įtvirtintų BDAR 5 straipsnyje, vienas kurių – duomenų kiekio mažinimo principas, kuris, kaip minėta, yra glaudžiai susijęs su duomenų tvarkymo tikslo apribojimo principu ir tvarkomų duomenų (įskaitant ir teikiamų trečiosioms šalims) kiekį (apimtį) turi apibrėžti iš anksto įvardytas duomenų tvarkymo tikslas. ES 29 straipsnio darbo grupės 2013-04-03 Nuomonėje Nr. 03/2013 dėl tikslo apribojimo pažymėta, kad duomenų tvarkymo tikslai turi būti aiškūs ir konkretūs ne tik pačiam duomenų valdytojui ir jo darbuotojams, bet ir visiems suinteresuotiems asmenims: visų pirma duomenų subjektams, priežiūros institucijai, duomenų tvarkytojams. Visi suinteresuotieji asmenys turėtų aiškiai suprasti, kodėl duomenys yra tvarkomi ir naudojami. Minėtoje nuomonėje taip pat nurodyta, kad tikslas, kuris yra neaiškus arba bendras, be išsamios papildomos informacijos, paprastai neatitinka buvimo „konkrečiu“ tikslu kriterijaus, tačiau detalumo laipsnis, kiek išsamiai turėtų būti apibrėžiamas tikslas, priklauso nuo konkretaus konteksto. Dėl to, siekiant įvertinti **duomenų teikimo trečiosioms šalims apimtį tinkamumą**, tikrinimų metu buvo atsižvelgiama į duomenų teikimo ir panaudojimo tikslus, kurie, kaip minėta, turi būti aiškiai ir konkrečiai apibrėžti.

BDAR 5 straipsnio 2 dalyje numatytas duomenų valdytojo **atskaitomybės principas** nustato duomenų valdytojo pareigą įrodyti jo atliekamo asmens duomenų tvarkymo atitikimą BDAR 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtintiems asmens duomenų tvarkymo principams, įskaitant ir duomenų kiekio mažinimo principą.

Dėl tvarkomų asmens duomenų apimtį

VDAI, atlikusi patikrinimus, nustatė, kad viena iš tikrintų informacinių sistemų faktiškai nefunkcionuoja, o ministerija, būdama šios informacinės sistemos valdytoja ir joje tvarkomų asmens duomenų valdytoja, nebuvo atlikusi informacinės sistemos likvidavimo procedūros pagal teisės aktų reikalavimus ir tokiu būdu neužtikrino skaidrumo principo (BDAR 5 str. 1 d. a p.) įgyvendinimo duomenų subjektų atžvilgiu, nes iš Registrų ir valstybės informacinių sistemų registro tvarkytojo viešai pateikiamos informacijos buvo galima suprasti, kad duomenų tvarkymas šioje informacinėje sistemoje tebevyksta, nors pati informacinė sistema faktiškai nefunkcionavo. Dėl to VDAI šios informacinės sistemos valdytojui teikė nurodymą – **likviduoti** informacinę sistemą pagal teisės aktų nustatytus reikalavimus.

Atlikus patikrinimus nustatyta, kad iš 9-ių patikrintų valstybės registrų ar informacinių sistemų, 8-iuose iš jų tvarkomų asmens duomenų apimtį atitinka duomenų kiekio mažinimo principą, įtvirtintą BDAR 5 straipsnio 1 dalies c punkte. Tikrinimo metu nustatyta, kad tik vienoje valstybės informacinėje sistemoje buvo **tvarkomi asmens duomenys, kurie nebuvo numatyti tos informacinės sistemos nuostatuose**. VDAI, įvertinusi tikrinimo metu surinktus duomenis, padarė išvadą, kad ministerija, tvarkydama asmens duomenis, kurie nenurodyti galiojančiuose tos informacinės sistemos nuostatuose, neužtikrino tinkamo BDAR 24 straipsnio 1 dalies reikalavimų laikymosi ir netinkamai įgyvendino duomenų kiekio mažinimo principą, įtvirtintą BDAR 5 straipsnio 1 dalies c punkte.

Vertindama tvarkomų asmens duomenų apimtį, VDAI vertino ir kaip ministerijos įgyvendina asmens duomenų saugojimo trukmės ribojimo principą. Iš 9-ių tikrintų ministerijų, 6-iose asmens duomenų **saugojimo trukmės ribojimo principas** įgyvendintas tinkamai. Tikrinimo metu nustatyta, kad vienos ministerijos valdomoje informacinėje sistemoje saugomi asmens duomenys ilgiau negu nustatyta tos informacinės sistemos nuostatuose, dėl to ministerijai teiktas nurodymas užtikrinti, kad asmens duomenys informacinėje sistemoje nebūtų saugomi ilgiau, nei numatyta tos informacinės sistemos nuostatuose. Dvi valstybės informacinės sistemos neturėjo dokumentuotos duomenų

naikinimo procedūros, dėl to šių informacinių sistemų valdytojoms teiktas nurodymas dokumentuoti duomenų naikinimo procedūrą.

Vertindama duomenų **teikimo trečiosioms šalims apimties** tinkamumą, tikrinimų metu VDAI nustatė, kad dviejuose valstybės registruose ar informacinėse sistemose tvarkomi asmens duomenys trečiosioms šalims apskritai nėra teikiami, iš likusių tikrintų valstybės registru ir informacinių sistemų tik dviejų valstybės registru trečiosioms šalims teikiamų asmens duomenų apimtis atitiko duomenų kiekio mažinimo principą. Kitais tikrintais atvejais buvo nustatyta, kad duomenų teikimas trečiosioms šalims ne visiškai atitinka duomenų kiekio mažinimo principą, nes ne su visais duomenų gavėjais buvo sudarytos asmens duomenų teikimo sutartys; kai kuriose asmens duomenų teikimo sutartyse nebuvo aiškiai nurodyti teikiami asmens duomenys, o vienu atveju su duomenų gavėju sudarytoje duomenų teikimo sutartyje numatyta teiktinų asmens duomenų apimtis buvo didesnė negu numatyta to registro nuostatuose. VDAI vienos ministerijos valdomos valstybės informacinės sistemos trečiosioms šalims teikiamų asmens duomenų apimties atitikimo BDAR 5 straipsnio 1 dalies c punktui pilnai negalėjo įvertinti, nes kai kuriose duomenų teikimo sutartyse nurodyti duomenų naudojimo tikslai buvo pernelyg abstrakčiai suformuluoti. Atitinkamai VDAI teikė nurodymus patikslinti asmens duomenų teikimo sutartyse **nurodytus tikslus**, sudaryti asmens duomenų **teikimo sutartis**, duomenų teikimo sutartyse **tiksliai nurodyti teikiamus asmens duomenis** bei pakeisti duomenų teikimo sutartis taip, kad jose **numatytų registro teiktinų asmens duomenų apimtis būtų ne didesnė nei ta, kuri numatyta to registro nuostatuose**.

Spręsdama dėl duomenų teikimo **terorizmo finansavimo ir pinigų plovimo prevencijos bei kreditingumo vertinimo tikslais apimties**, VDAI nurodė, kad duomenis duomenų gavėjai šiais tikslais tvarko skirtinga apimtimi, dėl to duomenų teikimas šiais tikslais duomenų gavėjams negali būti standartizuotas siekiant įgyvendinti duomenų kiekio mažinimo principą. Atsižvelgiant į tai, VDAI nurodė valstybės informacinės sistemos valdytojui ir tvarkytojui užtikrinti, kad asmens duomenys teikiami šiais tikslais būtų nustatyti individualiai, pagal duomenų gavėjo poreikius. Pasisakydama dėl kitais tikslais iš šios valstybės informacinės sistemos teikiamų asmens duomenų apimties, VDAI padarė išvadą, kad duomenų teikimas atitinka BDAR 5 straipsnio 1 dalies c punkte įtvirtintą duomenų kiekio mažinimo principą, tačiau atkreipė dėmesį į tai, kad iš esmės visos VDAI pateiktos duomenų teikimo sutartys bei pavyzdinės jų formos, taip pat vienkartinio prašymo gauti valstybės informacinės sistemos duomenis forma teikiamų duomenų apimtį nurodo pagal tos informacinės sistemos nuostatų konkretų punktą. VDAI vertinimu, ši aplinkybė kelia grėsmę pažeisti BDAR 5 straipsnio 1 dalies c punkte įtvirtintą duomenų kiekio mažinimo principą. Atsižvelgiant į tai, VDAI rekomendavo informacinės sistemos tvarkytojui, kaip sudarančiam asmens duomenų teikimo sutartis su duomenų gavėjais, ateityje sudarant asmens duomenų teikimo sutartis jas papildyti nuostata, numatančia, kad esant mažesnės apimties asmens duomenų poreikiui, nei yra numatyta sutartyje, dėl jų turi būti kreipiamasi atskirai. Atitinkamai, vienkartinio duomenų gavimo atveju prašymo formoje VDAI rekomendavo sudaryti galimybę pasirinkti, kokios konkrečiai apimties duomenų reikia duomenų gavėjui.

Atlikusi tikrinimus, VDAI, turėdama BDAR 58 straipsnio 3 dalies b punkte suteiktus įgaliojimus, savo iniciatyva arba gavusi prašymą teikti nuomones nacionaliniam parlamentui, valstybės vyriausybei arba, vadovaujantis valstybės narės teise, kitoms institucijoms ir įstaigoms, taip pat visuomenei, visais su asmens duomenų apsauga susijusiais klausimais, atkreipė Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto dėmesį į problemas, kylančias dėl nepakankamo asmens duomenų tvarkymo pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos tikslais teisinio reglamentavimo.

Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo (toliau – Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas) 9 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad „Finansų įstaigos ir kiti įpareigotieji subjektai, išskyrus asmenis, nurodytus šio straipsnio 3 ir 4 dalyse, privalo imtis priemonių ir nustatyti bei patikrinti kliento ir naudos gavėjo tapatybę: <...>“, o pagal 12 dalį „Visais atvejais, kai yra nustatoma kliento tapatybė, finansų įstaigos ir kiti įpareigotieji subjektai turi imtis visų atitinkamų, kryptingų ir proporcingų priemonių, kad nustatytų, ar klientas veikia savo vardu, ar yra kontroliuojamas, ir nustatyti naudos gavėją, taip pat, jeigu klientas veikia per atstovą, –

ir kliento atstovo tapatybę.“. Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo 9 straipsnio 15 dalyje nurodyta, kad „Visais atvejais, kai yra nustatoma kliento ir naudos gavėjo tapatybė, finansų įstaigos ir kiti įpareigotieji subjektai privalo tikrinti kliento ir naudos gavėjo tapatybę, remdamiesi dokumentais, duomenimis ar informacija, gauta iš patikimo ir nepriklausomo šaltinio.“

Lietuvos Respublikos su nekilnojamuoju turtu susijusio **kredito įstatymo** (toliau – Kredito įstatymas) 15 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad Lietuvos Respublikoje įsteigtų registru ir informacinių sistemų, reikalingų kredito gavėjų kreditingumo vertinimui atlikti, tvarkytojai privalo nediskriminacinėmis sąlygomis teikti duomenis Lietuvos Respublikoje ir kitose valstybėse narėse įsteigtiems kredito davėjams ir tarpusavio skolinimo platformų operatoriams, kad būtų suteikta galimybė atlikti kredito gavėjų kreditingumo vertinimą ir būtų galima stebėti, ar kredito gavėjai vykdo įsipareigojimus pagal kredito sutartį jos galiojimo laikotarpiu. Pagal Kredito įstatymo 13 straipsnio 1 dalį, kreditingumo vertinimas atliekamas remiantis pakankama, proporcinga ir reikalinga informacija apie kredito gavėjo pajamas, išlaidas ir kitas finansines bei ekonomines aplinkybes. Kredito davėjas turi surinkti kredito gavėjo kreditingumo vertinimui reikalingą informaciją iš registru ir informacinių sistemų bei kitų šaltinių, įskaitant kredito gavėją, taip pat informaciją, kurią kredito gavėjas pateikė kredito tarpininkui teikdamas prašymą suteikti kreditą. Kredito davėjas privalo patikrinti kredito gavėjo pateiktą informaciją, atlikęs patikrinimą registruose ir informacinėse sistemose arba remdamasis pateiktą informaciją pagrindžiančiais dokumentais ar kitais įrodymais.

VDAI nuomone, nustatytas teisinis reglamentavimas dėl tvarkomų asmens duomenų apimties terorizmo finansavimo ir pinigų plovimo prevencijos bei kreditingumo vertinimo tikslais nėra pakankamai aiškus ir tikslus, palieka daug erdvės jo interpretavimui, tokiu būdu sudarant galimybę perteklinių asmens duomenų tvarkymui ar skirtingoms praktikoms įgyvendinant minėtus įstatymus. Atsižvelgiant į tai, Lietuvos Respublikos Seimui VDAI siūlė svarstyti minėtų teisės aktų nuostatų pakeitimą ir jų suderinimą su BDAR, numatant, kokios konkrečiai apimties asmens duomenys finansų įstaigų ir kitų įpareigotų subjektų turėtų būti tvarkomi pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo prevencijos bei kreditingumo vertinimo tikslais. VDAI nuomone, nustatytam baigtiniam asmens duomenų sąrašui kaip alternatyva taip pat galėtų būti svarstoma ir aiškūs kriterijai, kuriais remiantis būtų galima nustatyti, kokių subjektų asmens duomenys turi būti renkami.